

Juridiske udfordringer ved dokumentation af dyrs forhold i landbruget

af MIA MALOU NØRGAARD KARIMIAN

Denne afhandling undersøger de juridiske udfordringer, som opstår ved anvendelse af skjult kamera brugt til indhentning af dokumentation af dyrs forhold i landbruget. Journalisters og dyreaktivisternes indtrængninger i landbrugsfaciliteter under anvendelse af skjult kamera beskyttes af ytrings- og informationsfriheden, men udgør samtidig en krænkelse af landbrugerens ret til privatliv. Den foretagne dokumentation kan herefter berettiges ud fra et kriterium om, at dokumentationen er i samfundets interesse samt nødvendigt. For at komme nærmere ind på domstolenes forståelse af hvilke emner, som anses for at være af "samfundsmæssig interesse", foretages en analyse af relevant retspraksis.

For at afklare selve formålet med dokumentationen analyseres dyrs beskyttelse i dyrevelfærdslovgivningen over for dyrevelfærdsmæssige problemstillinger i dansk landbrugspraksis. Dette er undersøgt ud fra rapporter om overholdelse af dyrevelfærdslovgivningen i dansk landbrugspraksis udarbejdet af bl.a. Fødevarestyrelsen og Europa-Kommissionens Generaldirektorat for Sundhed og Fødevaresikkerhed.

Endvidere undersøges årsagerne bag den manglende transparens i landbruget. Undervejs i opgaven redegøres der ydermere for tidens dyrefilosofiske strømninger med henblik på at belyse, hvilke ideologiske tanker som ligger til grund for ønsket om at dokumentere dyrs forhold i landbruget.

Slutteligt diskuterer og perspektiverer opgaven til "ag-gag" lovgivning, som er blevet implementeret i flere amerikanske stater, og som har til formål at ulovliggøre dokumentation af forholdene i landbrugs- og dyrefaciliteter.

Konkluderende finder opgaven, at der er en vis adgang til at dokumentere emner af dyrevelfærds- og dyreetisk interesse, hvorefter indtrængninger i landbrugsfaciliteter med henblik på at indhente dokumentation om forholdene for landbrugsdyr kan findes berettiget. Berettigelsen er dog primært tilgængelig for journalister i kraft af pressens udvidede ytringsfrihed. Det konkluderes desuden, at berettigelsen primært gælder for kæledyr og pelsdyr, hvilket kan være udtryk for en speciesistisk tilgang til dyr, som begrænser dokumentationen af landbrugsdyr.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning	2
1.1 Problemformulering	3
1.2 Problemafgrænsning	3
1.3 Metode	3
2. Dyrs moralske status	4
2.1 Speciesisme	4

2.2 Nytteværdi ift. indre værdi.....	5
3. Beskyttelse af landbrugsdyr i lovgivningen.....	6
3.1 Dyrevelfærdsloven.....	6
3.2 Juridiske og praktiske problemstillinger i relation til beskyttelsen af grises velfærd.....	7
3.3 Kritik af beskyttelsen af minks velfærd.....	7
3.4 Sammenligning med dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde.....	8
3.5 Et 'lukket' landbrug.....	8
4. Formålet med anvendelse af skjult kamera.....	9
4.1 Anvendelse af skjult kamera på privat grund – Straffelovens begrænsninger.....	10
5. Frihedsrettigheder.....	11
5.1 Retten til at ytre sig og modtage information – Grl § 77 og EMRK art. 10.....	11
5.2 Retten til privatliv – Grl § 72 og EMRK art. 8.....	11
5.3 Afvejningen i rettighedssammenstød mellem ytringsfrihed og retten til privatliv.....	12
6. Domsanalyse.....	13
6.1 Dom af 9. december 2020 fra Retten i Nykøbing Falster, sag nr. 1-1582/2020.....	13
6.2 TfK 2014.779 V.....	14
6.3 U 2012.2328 H.....	15
6.4 Sammenfattende om domsanalysen.....	16
7. Udfordringer med dokumentationen af landbrugsdyr i USA.....	16
7.1 Ag-gag lovgivning.....	16
7.1.1 Ag-gag lovgivning – i strid med ytringsfriheden?.....	17
7.1.2 Animal Legal Defense Fund v. Wasden.....	18
8. Konklusion.....	18
9. Litteraturliste.....	19

1. Indledning

Dyrevelfærd vinder mere og mere opmærksomhed i den offentlige debat i takt med den moderne dyreretsbevægelse; bevægelsen illustrerer en velfærdsfilosofisk tilgang til dyr, hvor den juridiske og moralske forskelsbehandling mellem mennesker, dyr, og dyrarter imellem underlægges kritik. Dyrevelfærdsloven gælder for alle dyr, men alligevel ses en fortsat stigende grad af anvendelse af skjult kamera til at belyse de vilkår, som landbrugsdyr lever under. Dette rejser spørgsmål om hvorvidt dyrene i landbruget er tilstrækkeligt lovmæssigt beskyttede, og hvorvidt denne beskyttelse kontrolleres og håndhæves.

Forholdene i landbruget er blevet kritiseret for ikke at være tilgængeligt for offentligheden, og manglende transparens hindrer en debat omkring, hvorvidt dyrene lever under forhold, som samfundet anser for acceptable – fra både et juridisk og etisk perspektiv. I flere sager anklages journalister og dyreaktivistere for husfredskrænkelser i deres forsøg på at skaffe sig adgang til landbrugsfaciliteter ved anvendelse af skjult kamera; spørgsmålet er, om den stigende interesse for dyrevelfærd i samfundet kan berettiggelise krænkelser af privatlivets fred?

Flere amerikanske stater har indført ag-gag lovgivning, som forbyder enhver form for dokumentation af landbrugsfaciliteter, herunder også forhold for dyr i landbruget. Dette rejser spørgsmål om, hvorvidt ag-gag lovgivning er i strid med retten til at ytre sig, som er en grundlovssikret rettighed i den amerikanske forfatning.

Sammenfattende søger denne afhandling at belyse hvor behovet for at dokumentere dyrevelfærden i landbruget opstår, samt hvilke udfordringer man i givet fald står over for.

1.1 Problemformulering

Hvilke juridiske udfordringer opstår ved anvendelse af skjult kamera til brug for indhentelse af dokumentation af dyrs forhold i landbruget? For at belyse formålet med dokumentationen analyseres dyrs beskyttelse i dyrevelfærdslovgivningen, dyrevelfærdsmæssige problemstillinger i dansk landbrugspraksis, og der inddrages elementer fra dyrefilosofien. Yderligere diskuteres amerikanske staters implementering af »ag-gag« lovgivning i lyset af den amerikanske forfatning om retten til at ytre sig.

1.2 Problemafgrænsning

Afhandlingen tager udgangspunkt i anvendelse af skjult kamera til brug for indhentelse af dokumentation af dyrs forhold i landbruget med hovedsagelig sigte på menneskerettigheder og dansk dyrevelfærdslovgivning; i afsnittet om dyrevelfærdslovgivning fokuseres primært på reguleringen af grise og mink, da dette findes dækkende til at besvare afhandlingens problemformulering. For at nuancere debatten inddrages periodisk regulering og praksis om kæledyr. Endvidere vil afhandlingen ikke inkludere domme fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) af hensyn til projektets begrænsede omfang.

1.3 Metode

Jeg har anvendt den retsdogmatiske metode, som søger at beskrive, systematisere og analysere gældende ret, ”de lege lata”. Jeg har i den forbindelse redegjort for og analyseret Grundlovens og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions bestemmelser om ytrings- og informationsfrihed samt privatlivets fred. Endvidere har jeg analyseret domspraksis, som jeg har fundet relevant ift. min problemstilling. Ligeledes har jeg redegjort for og analyseret reglerne i Straffelovens §§ 264-264 a om fredskrænkelser. For at opnå en dybere og bredere forståelse af straffeloven og dyrevelfærdsloven i lyset af frihedsrettighederne har jeg inddraget relevante retskilder i form af forarbejder, betænkninger, politiske høringsvar og juridisk litteratur.

I forlængelse heraf har jeg fremhævet dyrevelfærdsmæssige udfordringer i dansk landbrugspraksis i lyset af dyrevelfærdsloven og tilknyttede administrative forskrifter. Jeg har inkluderet afsnit fra dy-

refilosofien for at belyse landbrugsdyrs moralske status i samfundet, da dette kan bidrage til forståelsen af debatten omkring dyrevelfærd i landbruget, samt have betydning for håndhævelsen af dyrevelfærdslovgivning, når denne står over for menneskers rettigheder i loven.

For at afgrænse Grundlovens og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions (EMRK) bestemmelser om ytringsfrihed samt retten til privatliv har jeg analyseret relevante domme vedrørende dokumentation af landbrugsdyr samt kæledyr. Jeg har derudover inddraget relevante rapporter udarbejdet af Europa-Kommissionens Generaldirektorat for Sundhed og Fødevarer og Fødevarestyrelsen for at opnå en bedre forståelse af problematikker i dansk landbrugspraksis.

Til sidst har jeg gennemgået ag-gag lovgivning, som er implementeret i flere stater i USA; dette har jeg gjort for at belyse ag-gag lovgivnings udfordringer i relation til retten til ytringsfrihed. I forlængelse heraf har jeg gennemgået en dom, hvor ag-gag lovgivning er blevet erklæret forfatningsstridigt.

2. Dyrs moralske status

Dyrefilosofien kan bidrage til forståelsen af, hvilke moralske udfordringer der er i relation til beskyttelsen af landbrugsdyr, og hvordan dette har indflydelse på dyrevelfærdsreguleringen af landbrugsdyr; dette er centralt for at forstå formålet med at anvende skjult kamera til at belyse landbrugsdyrenes leveforhold.

2.1 Speciesisme

Speciesisme er et begreb opfundet af Richard D. Ryder, som er en af pionererne inden for den moderne dyrefrigørelsesbevægelse¹. Begrebet er udtryk for en betegnelse af fordomme på linje med sexismen og racismen, som beskriver den diskrimination der opstår, når mennesker behandler dyr forskelligt alt efter art, og når mennesker behandler dyr forskelligt fra mennesker. Begrebet lægger op til en diskussion af, hvorfor mennesker behandler dyrarter forskelligt, og hvorfor vores samfund vægter mennesket højere end dyr.

Speciesisme har været grobund for debatter, der berører, hvorvidt fysiologiske forskelle mellem dyr(arter) og mennesker kan berettige, at mennesker, med samfundets accept, kan behandle dyr ringere end mennesker og nogle dyrarter ringere end andre dyrarter – speciesisme er derved udtryk for en moralsk målestok, som hierarkisk inddeler dyr og mennesker.

Ryder påpeger manglen på den essentielle fysiologiske forskel mellem mennesker og dyr, og problematiserer den moralske berettigelse af forskelsbehandlingen; Ryder konstaterer, at *“scientists have agreed that there is no ‘magical’ essential difference between human and other animals, biologically speaking. Why then do we make an almost total distinction morally?”*².

Den moralske forskelsbehandling kan ses udtrykt i den juridiske forskelsbehandling af dyr; juraprofessor Joan E. Schaffner pointerer, at den retlige beskyttelse af dyr er afhængig af, hvilken sammenhæng dyret indgår i. Det samme dyr kan således nyde varierende og gradvis mindre beskyttelse, alt

---

¹ Ryder, Richard. “Speciesism Again: the original leaflet”. 2010, s. 1. <<https://telecomlobby.com/RNMnetwork/documents/1.%20Speciesism%20Again.pdf>>

² Ryder, Richard. “Speciesism Again: the original leaflet”. 2010, s. 2. Hentet fra: <<https://telecomlobby.com/RNMnetwork/documents/1.%20Speciesism%20Again.pdf>>

efter om dyret i en given situation anses som et kæledyr, et landbrugsdyr eller et forsøgsdyr³. Den juridiske forskelsbehandling ses bl.a. ved tilladelsen til at påføre dyret smerte, størrelse af arealrum, krav om stimulering af dyret, mv.

Da nogle dyr i den vestlige verden automatisk anses som kæledyr (eks. hunde) og andre som landbrugsdyr (køer, grise), vil visse dyr alene afhængigt af deres art automatisk tildeles højere beskyttelse end andre dyr. I manglen af en essentiel forskel mellem dyrene, kan forskelsbehandlingen i høj grad tilskrives samfundets kulturelle forståelse af visse dyr, hvilket har en indvirkning på, om dyret har ret til en høj eller lav grad af dyrevelfærdsmæssig beskyttelse.

2.2 Nytteværdi ift. indre værdi

Ud over speciesisme kan skelnen mellem nytteværdi og indre værdi bidrage til forståelsen af, hvilke parametre mennesker definerer dyrs moralske status ud fra; når mennesker vurderer dyr ud fra deres nytteværdi, tillægges dyret en værdi, som er baseret på den nytte mennesket får fra dyret⁴. Landbrugsdyr har således stor nytteværdi i kraft af, at mennesker bruger landbrugsdyrene til at producere fødevarer, skind, pels og øvrigt.

Nytteværdien er i væsentlig grad forbundet til dyrets retlige status; dyr er i juridisk forstand ”ting”, og dermed menneskelig ejendom; juraprofessor Joan E. Schaffner beskriver, at *”[b]ecause property is a thing for human use, and animals are property, the law governing animals is organized around humans’ use of animals”*⁵. Dette resulterer i, at dyr vil tildeles forskellig juridisk beskyttelse afhængigt af den nytteværdi, det har for ejeren, og dermed uafhængigt af dyrets egne interesser. Ud fra ideen om dyrs indre værdi tillægges dyret derimod en iboende og grundlæggende værdi, som er uafhængig af dyrets finansielle, instrumentelle og praktiske værdi for mennesket⁶.

Dyrefilosofien kan sammenfattende bidrage til forståelsen af, hvorfor mennesker behandler dyr forskelligt afhængigt af dyrets art og i hvilken sammenhæng, dyret indgår i. Landbrugsdyr har stor nytteværdi for mennesket, men tildeles færre moralske rettigheder end kæledyr. Dette har derfor indvirkning på, hvordan landbrugsdyr retligt behandles, hvilket leder op til en diskussion af den lovgivningsmæssige beskyttelse der ydes over for dyr.

---

³ Schaffner E, Joan. “A Rabbit, is a rabbit, is a rabbit...Not under the Law”. Global Journal of Animal Law GJAL. Volume 1/2013, s. 1-3. <<http://www.gjal.abo.fi/gjal-content/2013-01/article2/A%20Rabbit%20is%20a%20Rabbit.pdf>>

⁴ Sowery, Katy. “‘Sentient Beings’ and ‘Tradable Products’: The Status of Animals under European Union Law by Katy Sowery”. A-Law UK Centre for Animal Law. 7/01/2018. <<https://www.alaw.org.uk/2018/01/sentient-beings-and-tradable-products-exploring-the-status-of-animals-under-european-union-law-by-katy-sowery/>>

⁵ Schaffner E, Joan. “A Rabbit, is a rabbit, is a rabbit...Not under the Law”. Global Journal of Animal Law GJAL. Volume 1/2013, s. 1. <<http://www.gjal.abo.fi/gjal-content/2013-01/article2/A%20Rabbit%20is%20a%20Rabbit.pdf>>

⁶ Regan, Tom. Animal Rights and Human Obligations. Redigeret af Tom Regan og Peter Singer. 2. Udg. Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall. 1989. <https://web.archive.org/web/20120428171934/http://www.webster.edu/~corbetre/philosophy/a_nimals/regan-text.html>

3. Beskyttelse af landbrugsdyr i lovgivningen

»Dyrevelfærd« er baseret på grundtanken om, at mennesker bør behandle dyr mere human, når mennesket drager nytte af dyrets nytteværdi⁷. Dyrevelfærd er derfor centralt for landbrugsdyr, som produceres med henblik på menneskelig udnyttelse.

Den overordnede lov om beskyttelse af dyr er lov om dyrevelfærd (dyrevelfærdsloven)⁸, som trådte i kraft i januar 2021, og som erstattede den gamle dyreværnslov samt love om forskellige dyrearter. Dyrevelfærdsloven tager i vidt omfang udgangspunkt i EU's direktiv⁹ om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål, som baserer sig på EU's konvention af samme navn¹⁰.

3.1 Dyrevelfærdsloven

Dyrevelfærdslovens formålsbestemmelse i § 1 fastslår, at loven *”har til formål at fremme god dyrevelfærd, herunder beskytte dyr, og fremme respekt for dyr som levende og sansende væsner”*. Dyrevelfærdsloven anerkender således dyr som værende levende og sansende væsner, hvoraf *”sansende”* ikke oprindeligt var inkluderet i fremsættelsen af lovforslaget, men blev vedtaget i forhandlingerne om loven.

Diskussionen om tilføjelsen af ordet *”sansende”* bestod i, at dyrevelfærdsloven gælder for alle dyr, og ifølge ministeren havde man ikke videnskabeligt grundlag for at fastslå, at alle dyr rent faktisk var sansende, idet ikke alle dyr beviseligt er i stand til at føle og opfatte eller sans smerte og lidelse¹¹. Dette argument er udtryk for speciesisme over for visse dyrarter, idet argumentet anfægter, at dyr, som ikke ville kunne karakteriseres som sansende, således ikke vil være berettiget til den samme beskyttelse som dyr, der karakteriseres som sansende.

Det fremgår endvidere af lovforslaget, at formålsbestemmelsen skal fremhæve, at dyr som levende væsner har en værdi i sig selv, uanset om dyrene har en nytteværdi for mennesker eller ej, hvilket taler ind i den dyrefilosofiske tilgang om dyrs indre værdi¹².

I lovens § 2 fastslås det igen, at dyr skal *”behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe”*. Dette kan sammenholdes med § 3, hvor det bestemmes, at dyr skal *”behandles omsorgsfuldt (...) under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov”*. §§ 2 og 3 svarer til artikel 3 og 4 i EU's direktiv om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål.

De generelle bestemmelser i dyrevelfærdslovens kapitel 1 fastlægger altså en vidtgående beskyttelse af alle dyr, og påkræver, at dyret skal behandles omsorgsfuldt og med respekt for dets levende og

---

⁷ Lingel, Grant. ”Justice – Animal Welfare and Animal Rights: Can They Co-Exist and How”. Sentient Media. 28/04/2019. <<https://sentientmedia.org/animal-welfare/>>

⁸ Dyrevelfærdsloven – Lov om dyrevelfærd nr. 133 af 25/02/2020

⁹ Rådets direktiv 98/58/EF af 20. juli 1998 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål. Direktivet fastlægger minimumskrav for beskyttelse af landbrugsdyr og pålægger medlemsstaterne pligter til at sørge for passende foranstaltninger til at sikre dyrs velfærd.

¹⁰ Den europæiske konvention af 10. marts 1976 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål.

¹¹ Lovforslag nr. L 180 om forslag til lov om dyrevelfærd, fremsat den 28. november 2019 af ministeren for fødevarer, fiskeri og ligestilling (fremover ”Lovforslag nr. 180”), pkt. 2.1.2.1.

¹² Lovforslag nr. 180, pkt. 2.1.2.1.

sansende natur. Der er tale om generelle normer for, hvordan dyr skal behandles; dermed skal øvrige reguleringer om behandling af dyr anvendes i lyset heraf¹³.

3.2 Juridiske og praktiske problemstillinger i relation til beskyttelsen af grises velfærd

Grise er beskyttet af dyrevelfærdsloven, samt af øvrige administrative forskrifter, som regulerer hold af grise. Endvidere er grise beskyttet af EU's direktiv om beskyttelse af svin¹⁴.

Den danske svineindustri er i flere tilfælde blevet kritiseret for ikke at efterleve de dyrevelfærdsmæssige regler, der er fastsat i dansk samt EU lovgivning. Det fremgår af bekendtgørelsen om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af grise¹⁵ § 47 samt EU's direktiv om beskyttelse af svin, at der foreligger et forbud mod rutinemæssig halekupering af grise; i direktivets præambel 11 fremgår det, at *"[h]aleklipping (...) vil sandsynligvis medføre øjeblikkelige smerter og også mere vedvarende smerter for svinene (...) Disse metoder forringer derfor svinenes velfærd"*.

Imidlertid konkluderede EU-Kommissionens Generaldirektorat for Sundhed og Fødevarer, DG Sante, i sin rapport på baggrund af kontrolbesøg i danske svinebesætninger udført i 2017, at der på trods af det klare forbud alligevel foregår rutinemæssig halekupering i 98,5 pct. af de danske svinebesætninger¹⁶. Kontrolenheden påtalte kritik af Fødevarestyrelsen for ikke at sikre den fornødne overholdelse af forbuddet mod halekupering¹⁷.

Ud over halekupering er der flere praksisområder i den danske svineindustri, som er blevet kritiseret af Dyrenes Beskyttelse i deres svinerapport fra 2011; disse praksisser indebærer fysiske og psykiske skadevirkninger for dyrene, og Dyrenes Beskyttelse finder det i rapporten *"uforståeligt, at de vilkår, som svin i den industrielle produktion ydes, kan være i overensstemmelse med dyreværnsloven"*¹⁸. Konkret peges der bl.a. på, at tildeling af rodematerialer burde være sikret gennem dyreværnslovens, som foreskriver, at dyr skal passes iht. deres adfærdsmæssige behov. Alligevel tildeles grise sjældent rodematerialer, hvorfor de savner den fornødne stimuli¹⁹.

Ligesom EU's kontrolenhed fastslår Dyrenes Beskyttelse, at Fødevarestyrelsens kontrol med manglende efterlevelse af dyreværnsloven burde have sikret overholdelse af EU's dyrevelfærdskrav²⁰.

3.3 Kritik af beskyttelsen af minks velfærd

Behandlingen af dyr i pelsindustrien giver ligeledes anledning til at diskutere, om pelsindustrien overholder dyrevelfærdskrav for hold af pelsdyr; i 2018 fremsatte Enhedslisten et forslag til folketings-

---

¹³ Lovforslag nr. 180, pkt. 2.1.1.1.

¹⁴ Rådets direktiv 2008/120/EF af 18. december 2008 om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin

¹⁵ Bekendtgørelse nr. 1742 af 30/11/2020

¹⁶ DG Sante. "Final Report of an audit carried out in Denmark from 09 October 2017 to 13 October 2017 in order to evaluate member state activities to prevent tail-biting and avoid routine tail-docking of pigs". The European Commission, s. 9

¹⁷ DG Sante. "Final Report of an audit carried out in Denmark from 09 October 2017 to 13 October 2017 in order to evaluate member state activities to prevent tail-biting and avoid routine tail-docking of pigs". The European Commission, s. 14f

¹⁸ FLF, Alm. del – Udvalget for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2010-11 - Bilag 224: Hold af svin i Danmark – En industriel produktion. Dyrenes Beskyttelse, s. 20f (fremover "Dyrenes Beskyttelses rapport")

¹⁹ Dyrenes Beskyttelses rapport, s. 21

²⁰ Dyrenes Beskyttelses rapport, s. 21

beslutning om forbud mod minkavl, idet partiet anså industrien for dyrevelfærdsmæssigt problematisk. I forslaget fremhævedes det, at minkavl i Danmark ”indebærer, at mink opdrættes i små bure med trådnæt som underlag uden mulighed for at svømme, jage, klatre i eller springe mellem træer eller i det hele taget udvise naturlig adfærd”²¹.

I forslaget anførtes det videre, at ”[a]t mink er territoriale og solitære rovdyr gør det yderst problematisk, at de på minkfarme er spærret inde i små trådbure på under 0,3 m² (...) De trange, unaturlige forhold for minkene (...) stresser dyrene og gør, at de udviser en form for tvangsadfærd (...) Adfærden forekommer ikke i naturen og må derfor antages at være et tegn på mistrivsel”²².

Det konstateres i beslutningsforslaget, at det ikke vil være muligt at indrette kommerciel produktion, således at minkene trives, idet selve produktionen er uoverensstemmende med dyrevelfærdslovens §§ 1-3, som påkræver, at dyr skal holdes under hensyntagen til deres adfærdsmæssige behov²³. Af samme årsager gennemførtes i 2009 en langvarig udfasning af ræveopdræt i Danmark, idet det ikke fandtes muligt at holde ræve på dyrevelfærdsmæssig forsvarlig vis²⁴, og mange lande i Europa har allerede vedtaget et stop for ræve- og minkproduktion, eller har taget initiativ til at gøre det, hovedsageligt begrundet i dyrevelfærd²⁵. Dette illustrerer, at man på politisk niveau er opmærksom på, at flere områder i landbruget ikke overholder dyrevelfærdsloven.

3.4 Sammenligning med dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde

Mindstekravene til hold af grise og mink er væsentligt ringere end mindstekravene til hold af hunde²⁶. Mindstekravene forudsætter blandt andet, at hundes opholdsrum og løbegårde skal indeholde ”et beriget miljø”, der som minimum består af legeredskaber og mulighed for at søge skjul²⁷, samt skal hunde blandt andet have adgang til daglig motion og frisk luft i en time dagligt²⁸.

3.5 Et ’lukket’ landbrug

Landbruget er ikke frit tilgængeligt for almindelige borgere; dette skyldes dels den private ejendomsret, men det begrundes endvidere i risikoen for smitte med forskellige sygdomme, som er karakteristisk for dyreproduktionen.

Inden for svineproduktion har man et særligt ’SPF-system’, som skal forebygge smittefare; dette sker ved at overholde et fast regelsæt for smittebeskyttelse²⁹. Brud på smittebeskyttelsen kan medføre store økonomiske konsekvenser, hvilket bevirker, at landbruget er et lukket område, som borgere ikke umiddelbart har mulighed for at få et indblik i. Udsigten til en stor erstatning kan desuden afholde dyreaktivist og journalister fra at skaffe sig adgang til staldene, og de økonomiske konsekvenser,

---

²¹ Beslutningsforslag nr. B 71 – 2018-19 (1. samling): Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod minkavl. Folketinget, s. 2 (fremover ”Beslutningsforslag til forbud mod minkavl”)

²² Beslutningsforslag til forbud mod minkavl, s. 2

²³ Beslutningsforslag til forbud mod minkavl, s. 2

²⁴ Beslutningsforslag til forbud mod minkavl, s. 2

²⁵ ”Mange lande forbyder minkavl”. Kristeligt Dagblad. 11/11/2020. <<https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/mange-lande-forbyder-minkavl>>

²⁶ Bekendtgørelse nr. 1749 af 30/11/2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde

²⁷ Bekendtgørelse nr. 1749 af 30/11/2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde § 45

²⁸ Bekendtgørelse nr. 1749 af 30/11/2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde § 46

²⁹ Landbrug & Fødevarer. ”Forebyggelse”. <<https://lf.dk/viden-om/landbrugsproduktion/dyresundhed/forebyggelse>>

som brud på smittebeskyttelsen har for staldejerer, kan udgøre en skærpende omstændighed, som medfører en højere strafferamme³⁰. Det er således med store strafferetlige og civilretlige risici, at journalister og dyreaktivistere skaffer sig adgang til landbruget.

Befolkningen må derfor i høj grad sætte sin lid til Fødevarestyrelsens kontrol med landbrugene; imidlertid viser Fødevarestyrelsens årlige Dyrevelfærdsrapport fra december 2020, at mere end hver tredje danske svinebonde eller kvægavler, som Fødevarestyrelsen gennemførte kontrolbesøg hos, overtrådte reglerne for dyrevelfærd³¹. Dyrevelfærdsrapporten er baseret på velfærdskontrol i 821 svinebesætninger i 2019³², hvormed kun ca. 13,5 pct. af svinebesætninger kontrolleredes i 2019³³.

Den manglende overholdelse af dyrevelfærdslovgivning kan begrunde en interesse i at holde landbruget lukket for offentligheden med negativ presseomtale og sanktioner til følge; af dyrevelfærdsrapporten fremgår det, at de fleste sanktioner, der blev givet under kontrollerne, skyldtes, at dyrene ikke blev ”behandlet forsvarligt og eksempelvis forsømt”³⁴.

Stater kan, ifølge EMD, imidlertid også have et ønske at beskytte erhverv, som er vigtige for samfundet af hensyn til ”the wider economic good”³⁵. Medlemsstater tildeles derfor en vis skønsmargin til at yde beskyttelse til virksomheder mod negative beskyldninger. Dette kan forekomme problematisk i lyset af ytringsfriheden, idet jo større og mere magtfulde virksomheder, der er tale om, des større kan behovet være for frit at kunne debattere pågældende virksomhed.

Sammenfattende kan det debatteres, hvorvidt praksis samt regulering af dansk landbrug efterlever dyrevelfærdsloven, som foreskriver, at landbrugsdyr skal behandles omsorgsfuldt og i overensstemmelse med deres naturlige behov. Manglende indblik og kontrol bevirker, at landbruget bliver mindre transparent for den almindelige borger, hvilket hindrer en åben debat om forholdene for landbrugsdyr, som derimod søges belyst af journalister og dyreaktivistere med strafferetlige og økonomiske risici til følge.

4. Formålet med anvendelse af skjult kamera

Brugen af skjult kamera bliver anvendt i forsat stigende grad af journalister og aktivister som grobund for en offentlig debat. Dyrerettighedsorganisationen ”Animal Equality” gør brug af skjult kamera i forbindelse med dokumentation af dyr i landbruget, og forklarer, at den anskaffede dokumentation påvirker forbrugere og derved lovgivere og virksomheder til at forbedre dyrevelfærden³⁶.

Skjult kamera anvendes også hvor det, der ønskes dokumenteret, ikke på anden vis vil kunne bidrage i tilstrækkelig grad til at fremme en offentlig debat om emnet. Brugen af skjult kamera anvendes

---

³⁰ Straffeloven – Lovbekendtgørelse nr. 1650 af 17/11/2020 (fremover ”Straffeloven” el. ”Strfl”) § 264, stk. 2 (Se uddybbende i afsnit 4.1)

³¹ ”Minister øger kontrol med dyrevelfærd efter ny rapport”. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. 21/12/2020. <<https://fvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/minister-oeger-kontrol-med-dyrevelfaerd-efter-ny-rapport/>>

³² Miljø- og Fødevareministeriet – Fødevarestyrelsen. ”Dyrevelfærd i Danmark med resultater fra velfærdskontrollen i 2019”. 2020, s. 12.

³³ Landbrug & Fødevarer. ”Statistik 2019 – Grisekød”. Juni 2020, s. 12

³⁴ ”Minister øger kontrol med dyrevelfærd efter ny rapport”. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. 21/12/2020. <<https://fvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/minister-oeger-kontrol-med-dyrevelfaerd-efter-ny-rapport/>>

³⁵ Case of Steel and Morris v. The United Kingdom, application no. 68416/01, pr. 94

³⁶ Animal Equality. ”The Power of Undercover Investigations”. <<https://animalequality.org/investigations/>>

desuden, hvor indhentelse af samtykke til dokumentationen vil forspilde selve dokumentationens øje-med, idet der kan være en bekymring for, at sceneriet derved vil blive manipuleret grundet konflikterende interesser.

Både Animal Equality og dyrerettighedsorganisationen ”Mercy for Animals” fremhæver, at behovet for brugen af skjult kamera opstår ved, at landbrugsindustrien er et ’lukket’ område, som borgere ikke har mulighed for at få indblik i; derfor anser organisationen skjult kamera som et effektivt værktøj til at afdække behandlingen af dyr, som beskrives som ”cruel” og ”abusive”³⁷.

4.1 Anvendelse af skjult kamera på privat grund – Straffelovens begrænsninger

Brugen af skjult kamera på privat grund reguleres af straffelovens kap. 27 om freds- og æreskrænkelser. De relevante bestemmelser som gør sig gældende, når forholdene for landbrugsdyr på landbrugsfaciliteter søges dokumenteret, findes i straffelovens §§ 264-264 a. § 264, stk. 1, ulovliggør at en person uberettiget skaffer sig adgang til et ikke frit tilgængeligt område, hvor § 264 a ulovliggør uberettiget fotografering af personer, der befinder sig på ikke frit tilgængelige steder.

Dyr udgør i juridisk forstand ”ting” og ikke selvstændige individer, hvorfor dyr på grunden retligt anses som en del af selve ejendommen og ikke er særskilt reguleret. Både §§ 264, stk. 1, og 264 a har en strafferamme på indtil 6 måneders fængsel. Strafferammen kan øges med indtil 6 års fængsel i tilfælde af »skærpende omstændigheder«, jf. § 264, stk. 2; omkostninger ifm. brud på smittebeskyttelsen i en stald vil kunne anses som en »betydelig skade«, som udgør en skærpende omstændighed³⁸.

»Berettigelsen« må forstås således, at der skal være givet et diskulperende samtykke til de handlinger, der er omfattet af §§ 264-264 a. Det er som udgangspunkt den, der har rådigheden over det pågældende forhold, der i givet fald kan give samtykke³⁹.

Udtrykket »trænger sig ind i« i § 264 lægger op til, at der ved handlingen skal være overvundet en ’vis grad’ af fysisk modstand. Det er tilstrækkeligt, at den fremmede er gået ind uden at have noget *ærinde* til beboerne, og det er således også som klart udgangspunkt uberettiget at skaffe sig adgang til et aflåst lukket område. Stalde og gårde er også omfattet⁴⁰.

§§ 264 og 264 a beskytter privatlivets fred; overtrædelser heraf skal derfor anvendes i lyset af ytringsfriheden, som kan få karakter af en objektiv straffrihedsgrund, idet det må afgøres, om hensynet til ytringsfriheden må medføre, at den ellers strafbar handling ved overtrædelse af §§ 264-264 a vil være straffri ved anvendelsen af ytringsfriheden⁴¹.

Brugen af skjult kamera er altså en måde at dokumentere dyrevelfærd i et landbrug, som ellers er ’lukket’ for offentligheden. Imidlertid er indtrængninger på gårde reguleret af straffelovens regler om fredskrænkelser, hvori der opstår en konflikt mellem ytringsfriheden og retten til privatliv; i de følgende sektioner vil jeg gennemgå, hvad frihedsrettighederne og den opståede konflikt indebærer.

---

³⁷ Animal Equality. ”The Power of Undercover Investigations”. <<https://animalequality.org/investigations/>> og Mercy for Animals. ”Undercover Investigations”. <<https://mercyforanimals.org/investigations/>>

³⁸ Dom af 9. december 2020 fra Retten i Nykøbing Falster, sag nr. 1-1582/2020

³⁹ Justitsministeriet. ”Straffelovrådets betænkning om freds- og æreskrænkelser”. Betænkning nr. 1563. 2017, s. 28f

⁴⁰ Justitsministeriet. ”Straffelovrådets betænkning om freds- og æreskrænkelser”. Betænkning nr. 1563. 2017, s. 73f

⁴¹ Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017, s. 52

5. Frihedsrettigheder

Journalister og dyreaktivistere som skaffer sig adgang til en stald for at dokumentere forholdene for landbrugsdyr gør brug af deres ret til at ytre sig; samtidigt krænkes staldejerens ret til privatliv. Både ytringsfriheden og retten til privatliv er beskyttet i Grundloven og EMRK.

5.1 Retten til at ytre sig og modtage information – Grl § 77 og EMRK art. 10

Ytringsfriheden er beskyttet i den danske Grundlovs § 77 og EMRK art. 10, som er inkorporeret i dansk ret. Grundlovens § 77 foreskriver, at: ”*Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres*”.

EMRK art. 10 har en anderledes ordlyd: ”*Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at give eller modtage meddelelser eller tanker, uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til grænser*”. EMRK art. 10 er således mere vidtgående, idet bestemmelsen ud over ytringsfriheden ligeledes beskytter informationsfriheden, hvilket indebærer, at individet har ret til at modtage information.

Ytringsfriheden er en grundlæggende frihedsrettighed i et demokrati, som giver borgere lov og ret til fri meningsdannelse og medbestemmelse, og udgør således grundlaget for politisk og offentlig deltagelse, uddannelse samt oplysning. Dermed er ytringsfriheden også grundpillen for en uafhængig og fri presse, hvorfor journalisters ytringsfrihed nyder særlig beskyttelse⁴².

Det er endvidere værd at bemærke, at ytringsfriheden og dennes modstående hensyn er dynamiske begreber, som ændrer sig over tid i takt med, hvad samfundet anser for interessant og relevant at debattere⁴³. Ytringsfriheden skal desuden forstås som kommunikation i vid forstand så som fotografering, filmoptagelser, radio og lignende⁴⁴.

Ytringsfriheden er ikke en absolut frihedsrettighed, men kan indskrænkes, hvis den overtræder andres rettigheder; efter EMRK art. 10, stk. 2, skal et indgreb i ytringsfriheden have hjemmel i lov, være proportionelt, nødvendigt i et demokratisk samfund samt forfølge et legitimt formål⁴⁵.

5.2 Retten til privatliv – Grl § 72 og EMRK art. 8

Ytringsfriheden støder ofte sammen med retten til privatliv, hvorfor det er relevant at se disse frihedsrettigheder i sammenhæng med hinanden. Grundloven indeholder ikke en generel bestemmelse om beskyttelse af privatlivet, men Grundlovens § 72 beskytter derimod »boligens ukrænkelighed«, hvilket indebærer en beskyttelse mod, at statsmagten kan gøre *vilkårlige* indgreb i den enkelte borgers privatliv.

---

⁴² Institut for Menneskerettigheder. ”Ytringsfrihed - Status for 2014-15”. 2015, s. 5

⁴³ Institut for Menneskerettigheder. ”Ytringsfrihed - Status for 2014-15”. 2015, s. 5

⁴⁴ Institut for Menneskerettigheder. ”Ytringsfrihed - Status for 2014-15”. 2015, s. 5

⁴⁵ Institut for Menneskerettigheder. ”Ytringsfrihed - Status for 2014-15”. 2015, s. 5

EMRK art. 8 indeholder en beskyttelse af enhver ret til respekt for sit »privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance«. Bestemmelsens ordlyd går videre end Grundlovens § 72, og art. 8 indebærer endvidere positive handlepligter for staten; staten har derfor en pligt til at beskytte borgeres privatliv mod at blive krænket af andre private, og staten er derfor forpligtet til at beskytte staldejere mod indgreb fra eks. dyreaktivisternes indtrængen.

Bestemmelsen indebærer dog en skønsmargin for medlemsstaterne, hvorfor det som udgangspunkt er op til medlemsstaten selv at vurdere, hvilke foranstaltninger der er passende; staten har ikke en pligt til at indføre strafbestemmelser⁴⁶. EMRK art. 8 om retten til privat- og familieliv er ikke absolut, idet der efter art. 8, stk. 2, kan gøres indgreb i retten til privatliv, hvis indgrebet har hjemmel i lov, er proportionelt samt nødvendigt i et demokratisk samfund.

5.3 Afvejningen i rettighedssammenstød mellem ytringsfrihed og retten til privatliv

Når en person uberettiget trænger sig ind på en landbrugsgård med det formål at indsamle dokumentation om de forhold, som dyrene på gården lever under, vil der således være to frihedsrettigheder, som kommer i spil; hhv. ytrings- og informationsfriheden på den ene side og beskyttelsen af privatlivet på den anden side.

Dette rettighedssammenstød bevirker, at domstolene skal foretage en afvejning af, hvilken rettighed der vægter højest i den enkelte sag; dette indebærer en vurdering af hhv. den samfundsmæssige interesse, som ytrings- og informationsfriheden dækker i sagen, samt nødvendigheden af (den anvendte måde) at ytre sig. Såfremt det er pressen, som udsættes for indgreb i ytringsfriheden, vil indgrebet kun i få tilfælde være berettiget grundet pressens rolle som »public watchdog«⁴⁷. Trods medlemsstaternes skønsmargin i relation til at vurdere, om der er et behov for at gøre indgreb i ytringsfriheden, anlægger EMD en streng fortolkning, hvor debatter af 'samfundsmæssig interesse' begrænses⁴⁸.

Der er ikke en entydig definition på, hvad der er af 'samfundsmæssig interesse', men overordnet kan det anføres, at et samfundsmæssigt interessant emne berører ”*samfundet og dets indretning, noget almenmenneskeligt eller noget som har betydning for individet i samfundet*”⁴⁹. Herudover har det betydning, om emnet og udsagnet bidrager til en værdifuld debat og udvikling af et demokratisk samfund. Udgangspunktet er, at hvis emnet har stor samfundsmæssig interesse, er ytringsfriheden betydelig og tilsvarende omvendt⁵⁰.

Udtrykket »samfundsmæssig interesse« udgør således en retlig målestok og er et tungtvejende kriterium i tilfælde, hvor der opstår en rettighedskonflikt mellem ytringsfriheden og privatlivets fred⁵¹. Der skal imidlertid altid foretages en konkret afvejning af en given situation, hvor ytringsfriheden og retten til privatlivet kolliderer med hinanden for at sikre en nuanceret afvejning af de hensyn, der gør sig gældende i en sag.

---

⁴⁶ Justitsministeriet. ”Straffelovrådets betænkning om freds- og æreskrænkelser”. Betænkning nr. 1563. 2017, s. 45

⁴⁷ Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017, s. 65

⁴⁸ Kahsay, Mahalia: Silent Slaughter: How freedom of speech and expression restrictions keep animal abuses hidden and stifle animal welfare activism in Europe and the United States. University of Michigan, USA. 2019, s. 149 (fremover ”Silent Slaughter”)

⁴⁹ Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017, s. 107

⁵⁰ Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017, s. 92f

⁵¹ Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017, s. 102

For journalisters og dyreaktivisters berettigelse af dokumentation anskaffet ved indtrængning i landbrugsfaciliteter er det afgørende, at dokumentationen er af 'samfundsmæssig interesse' og nødvendig. Hvad dette konkret indebærer kræver en analyse af relevant retspraksis.

6. Domsanalyse

De følgende tre domme vedrører anskaffelse af dokumentation af dyrs tvivlsomme vilkår ved indtrængninger på private ejendomme, med den hensigt at skabe offentlig debat om dyrevelfærd for hhv. grise, mink og hunde. Dyrearternes forskellighed kan bidrage til at skabe et mere nuanceret billede af, hvad domstolene lægger vægt på i rettighedssammenstødet, samt om der er en snævrere adgang til at dokumentere dyr i landbrugsindustrien.

6.1 Dom af 9. december 2020 fra Retten i Nykøbing Falster, sag nr. 1-1582/2020

Der er få tilgængelige domme, som behandler spørgsmålet om dokumentation i forbindelse med uberettiget indtrængen på svinefarme i medfør af straffelovens § 264. Det har imidlertid været muligt at få indsigt i en byretsdom⁵², hvor to medlemmer af et politisk parti, som varetager dyrerettighedsinteresser, samt en øvrig tiltalt, som ikke er medlem af partiet, uberettiget skaffede sig adgang til en svinefarm, hvor de blandt andet optog videoer af døde grise i beholdere, som befandt sig i svinestalden.

Det fremgår af sagens oplysninger, at videoerne blev livestreamet på partiets hjemmeside for at gøre opmærksom på forskellige praksisser i svineproduktionen, som de tiltalte fandt dyrevelfærdsmæssige problematiske⁵³. En af de tiltalte fra partiet oplyste i retten, at han havde et ønske om at gøre opmærksom på produktionsforholdene, da han ikke mente, at folk vidste, hvordan grise bliver produceret⁵⁴. Retten fandt, at ud fra formålet med at skaffe sig adgang og dokumentere forholdene i stalden for derved at skabe debat om dyrevelfærd, måtte hensynet til nyheds- og informationsformidling tillægges stor vægt⁵⁵.

Retten uddyber dog ikke den »store vægt« som nyheds- og informationsformidlingen må tillægges i sagen, og hvordan dette spiller ind i vurderingen af, hvorvidt dokumentationen er af væsentlig samfundsmæssig betydning. Det berøres endvidere ikke, hvorvidt de tiltalte defineres som samfundsdebattører eller politikere og som følge heraf nyder en udvidet frihed til at ytre sig.

Ud over de nævnte grunde, fandt retten det ikke sandsynliggjort, at forholdene for grise i landbruget ikke kunne være belyst på en anden måde; her lægges der blandt andet vægt på, at de tiltalte ikke havde anmeldt forholdene til veterinærmyndighederne eller forsøgt at skaffe samtykke fra staldejereren forinden indtrængningen⁵⁶. Det berøres dog ikke, om de alternative metoder ville kunne skabe grobund for den samme debat, som livestreaming på partiets hjemmeside ville gøre. Byretten bemærker endvidere, at de tiltalte ikke havde godtgjort, at de skaffede sig adgang til stalden for at hjælpe »akut

---

⁵² Dom af 9. december 2020 fra Retten i Nykøbing Falster, sag nr. 1-1582/2020 (fremover "Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020")

⁵³ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 2

⁵⁴ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 3

⁵⁵ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 7

⁵⁶ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 7

nødlidende grise⁵⁷. Havde der således været tale om akut nødlidende grise, ville indtrængningen altså potentielt opfylde nødvendighedskriteriet.

Fokus for dommens præmisser er nærmere, at krænkelsen af privatlivets fred ikke er af underordnet betydning⁵⁸, samt at krænkelsen medførte et betydeligt økonomisk tab for forurettede grundet brud på smittebeskyttelse⁵⁹. Det økonomiske tab må derfor antages at veje tungt i afvejningen, og potentielt være udslagsgivende for dommen. Retten konkluderede herefter, at der var tale om uberettiget indtrængning efter straffelovens § 264, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2.

Selvom det ubestridt kunne lægges til grund at der var afdøde grise på ejendommen, var dette ikke tilstrækkeligt til, at dokumentation af pågældende staldejers behandling af grise kunne anses for nødvendig. Dommen afspejler derfor, at den dyrevelfærdsmæssige debat ikke blev tillagt en særlig vægt over for de øvrige hensyn, som indgik i sagen.

6.2 TfK 2014.779 V

I lyset af Danmarks rolle som verdens største minkproducent indtil COVID-19, har minkproduktion været genstand for offentlig debat adskillige gange⁶⁰. Minkavl er kategoriseret som en del af landbruget, hvorfor det er nærliggende i opgaven at undersøge udfordringerne i dokumentation af forholdene for minkavl, hvilket er blevet behandlet i Vestre Landsrets dom TfK 2014.779 V.

I 2009 viste TV2 Danmark et program om dyrevelfærden på minkfarme som del af programmet ”Operation X”. I programmet havde man inkluderet scener optaget på en minkfarm, hvor dyreaktivist-ster var blevet udrustet med filmudstyr fra produktionsselskabet bag programmet, med deltagelse af en journalist, og uden tilladelse havde bevæget sig ind på minkfarmene.

Anklagemyndigheden rejste tiltale for husfredskrænkelse mod produktionsselskabet og dyreaktivist-sterne efter straffelovens § 264, stk. 1, nr. 1, jf. stk. 2; men hvor dyreaktivist-sterne skaffede sig adgang til 31 minkfarme, skaffede produktionsselskabet sig kun adgang til en enkelt minkfarm.

Om brugen af skjult kamera fremgår det, at Operation X gerne ville ”sikre sig, at der ikke var manipulerede billeder af minkfarme”⁶¹ ved eks. at have indhentet samtykke fra minkavleren forinden.

Om selve formålet med indtrængningen udtalte produktionsselskabet, at ”emnet havde stor samfundsmæssig interesse, og at lovovertrædelsen var af underordnet karakter”⁶², hvorfor produktionsselskabet fandt fremgangsmåden berettiget. Forinden indtrængningen havde journalisterne altså foretaget et fagligt skøn af, hvorvidt dokumentationen var af samfundsmæssig interesse samt nødvendig i lyset af alternative dokumentationsmåder.

For aktivisten, som havde deltaget i planlægning af indtrængninger på 31 minkfarme, fandt landsretten, at deltagelsen ikke kunne anses for berettiget⁶³. Hvad angik produktionsselskabet, som deltog i én af de af aktivisterne planlagte indtrængninger, lagde landsretten vægt på, at aktivisterne ville

---

⁵⁷ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 7

⁵⁸ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 7

⁵⁹ Retten i Nykøbing Falsters dom af 9. december 2020, s. 8

⁶⁰ Landbrug & Fødevarer. ”Mink”. Oktober 2020. <<https://lf.dk/viden-om/landbrugsproduktion/husdyr/mink>>

⁶¹ TfK 2014.779 V, s. 5

⁶² TfK 2014.779 V, s. 5

⁶³ TfK 2014.779 V, s. 6

have gennemført indtrængningen på minkfarmen, uanset om Operation X havde deltaget direkte. I afvejningen mellem på den ene side den enkeltstående indtrængnings karakter og betydning og på den anden side hensynet til pressens behandling af spørgsmål af væsentlig samfundsmæssig interesse, fandt landsretten således, at produktionsholdets handlinger ikke kunne betegnes som uberettigede.

Det afgørende tvist synes umiddelbart at være, hvorvidt dyreaktivistene ville have gennemført indtrængningen uanset Operation X's deltagelse; såfremt landsretten fandt, at produktionsholdet havde taget en mere fremtrædende rolle i planlægningen, kunne afgørelsen have faldet anderledes ud for produktionsholdet.

Trods landsretten fandt, at emnet var af 'væsentlig samfundsmæssig interesse', fandtes dyreaktivisternes indtrængning ikke berettiget, og dette syntes endvidere ikke at være det bærende argument i afgørelsen ift. produktionsholdets berettigelse; dette kunne skyldes, at dyreaktivisternes indtrængning i 31 minkfarme oversteg nødvendighedskravet. Det omtales desuden ikke i dommen, om dyreaktivistere i ytringsfrihedsmæssigt henseende må behandles som samfundsdebattører med udvidet ytringsfrihed.

Det er vanskeligt at konkludere, om en dyreaktivist, som medvirkede ved en enkelt indtrængning uden at have deltaget i planlægningen af den, ville findes at have skaffet sig adgang til minkfarmen berettiget; i ikke-bekræftende fald må adgangen til at dokumentere forhold på minkfarme være relativt begrænset.

6.3 U 2012.2328 H

Hunde anses som kæledyr og adskiller sig derved fra landbrugsdyr både moralsk og juridisk⁶⁴, hvorfor det er interessant at undersøge, om dette kan ses reflekteret i vurderingen af den samfundsmæssige interesse og nødvendigheden af dokumentation ved ulovlig indtrængning.

Sagen U.2012.2328H vedrører en journalist og en fotograf, som i forbindelse med et DR1-program »Kontant« var i gang med at optage til et afsnit omhandlende et ægtepars illegale handel af hunde. Kontant identificerer sig selv som et program, der agerer som ”forbrugernes vagthund”, og beskæftiger sig derfor med emner, som redaktionen vurderer at være i samfundets interesse⁶⁵.

Forud for filmoptagelserne havde Kontant fået kontakt til Dyrenes Beskyttelse, som uden held havde anmeldt den illegale handel af hunde til politiet af flere omgange. Kontant arrangerede et besøg hos ægteparret, der drev illegal handel, under dækning af at ville købe en hund, hvilket er et falsk ærinde reguleret i strfl. §§ 264-264 a.

Dommen er interessant, idet byretten og landsretten nåede frem til forskellige afgørelser, hvorefter Højesteret stadfæstede byrettens dom. Højesteret frifandt ligesom byretten produktionsholdet, og begrundede dette med, at der var tale om tv-optagelser som ”*rejste en række spørgsmål af væsentlig samfundsmæssig interesse om dyrevelfærd, dyreetik og køberrisici*”⁶⁶. Højesteret fastslår herved, at 'dyrevelfærd' og 'dyreetik' er emner af væsentlig samfundsmæssig interesse.

---

⁶⁴ Se afsnit 2 om 'Dyrs moralske status' og afsnit 3 om 'Beskyttelse af landbrugsdyr i lovgivningen'

⁶⁵ U 2012.2328 H s. 1f

⁶⁶ U 2012.2328 H, s. 8

Højesteret lagde desuden vægt på, at ”fotograferingen fandt sted efter forudgående undersøgelser og overvejelser om alternative dokumentationsmåder”⁶⁷; Højesteret tillægger derved det journalistisk faglige skøn vægt, idet produktionsholdet vurderede, at den ulovlige handel ikke ville kunne godtgøres uden brug af skjult kamera.

Højesteret drager endvidere en forbindelse mellem politiets manglende reaktioner på anmeldelser og nødvendigheden af at indsamle dokumentation om ulovlige forhold, idet Højesteret konkluderer, at: ”Vi finder ikke grundlag for at tilsidesætte den journalistiske vurdering af, at den ulovlige handel ikke ville kunne godtgøres uden skjult fotografering, hvorved bemærkes, at tidligere anmeldelser ikke havde fået politiet til at reagere”⁶⁸. Der er således en videre adgang til at dokumentere ulovlige forhold for dyr, hvis politiet ikke har reageret på forudgående anmeldelser.

6.4 Sammenfattende om domsanalysen

Det kan sammenfattende anføres, at ’dyrevelfærd’ og ’dyreetik’ er emner af samfundsmæssig interesse. Noget peger dog på, at den samfundsmæssige interesse til en vis grad er begrænset til dokumentation af kæledyr samt pelsdyr i landbruget, og i mindre omfang vedrører øvrige dyr i landbruget, så som grise, hvor retten til privatliv prioriteres over ytringsfriheden. Dette kunne hænge sammen med den generelle udfasning af pelsdyrproduktion i EU, som kan være udtryk for en speciesistisk prioritering af pelsdyr i landbruget.

I kravet om dokumentationens ’nødvendighed’ lægger domstolene vægt på, hvorvidt der er forsøgt at skabe debat om dyrevelfærden på andre måder end ved indtrængninger, eksempelvis ved forudgående anmeldelser til politiet eller Fødevarestyrelsen. Imidlertid er landbruget, som tidligere beskrevet, ’lukket’ for offentligheden, hvilket hindrer, at potentielle overtrædelser af dyrevelfærdslovgivning *kan* anmeldes.

7. Udfordringer med dokumentationen af landbrugsdyr i USA

Som tidligere nævnt anerkender EMD, at medlemsstater kan have en interesse i at beskytte virksomheder fra dårlig omtale. Der er imidlertid ikke implementeret lovgivning særligt rettet mod dokumentation af landbrugsdyr i Danmark; flere amerikanske stater har derimod gennemført såkaldt »ag-gag« lovgivning, som forbyder enhver form for dokumentation af landbrugsfaciliteter, herunder dokumentation af landbrugsdyr.

7.1 Ag-gag lovgivning

I 1990 implementerede Kansas som den første stat i USA såkaldte »ag-gag laws« (agricultural gagging) med følgende ordlyd: “No person shall, without the effective consent of the owner and with the intent to damage the enterprise conducted at the animal facility (...) enter animal facility to take pictures by photograph, video camera or by any other means”⁶⁹.

---

⁶⁷ U 2012.2328 H, s. 8

⁶⁸ U 2012.2328 H, s. 8

⁶⁹ Kan. Stat. § 47-1827 (c) (2021)

Efterfølgende har flere amerikanske stater tilsvarende kriminaliseret skjult fotografering af landbrugs- og dyrefaciliteter. Ag-gag lovgivning er kritiseret for at hæmme gennemsigtigheden i landbrugsindustrien, idet offentligheden med dette forbud kun ville kunne få indblik i landbrugsindustrien med tilladelse fra dem, der driver selve industrien – og heri kan der ligge en interessekonflikt.

På mange måder hindrer ag-gag lovgivning at offentligheden kan få et umanipuleret indblik i forholdene for landbrugsdyr og evt. overtrædelser af dyrevelfærdslovgivning. Dyrevelfærd er i høj grad et statsligt anliggende i USA, hvorfor der ikke er nogen føderal lov som sætter minimumskrav til, hvordan landbrugsdyr skal behandles gennem sit liv⁷⁰. I mangel af tilstrækkelig lovgivning og håndhævelse til at sikre en landbrugspraksis, som tager højde for dyrenes velfærd, anføres det, at brugen af skjult kamera på mange måder vil være den eneste måde at oplyse befolkningen om dyrevelfærd i landbruget og skabe en debat om dyrevelfærden på⁷¹.

7.1.1 Ag-gag lovgivning – i strid med ytringsfriheden?

USA's forfatning indeholder en beskyttelse af ytringsfriheden i dens 1st Amendment: "*Congress shall make no law (...) abridging the freedom of speech or of the press*".⁷² Imidlertid er ytringsfriheden ikke absolut; USA's Højesteret har udtalt, at "*[f]reedom of speech and of the press, as secured by the Constitution, is not an absolute right to speak or publish without responsibility*"⁷³. Offentlige myndigheder kan således begrænse ytringsfriheden i tilfælde af, at der er modstående hensyn. Imidlertid forbyder forfatningen statslig regulering, som begrænser ytringer baseret på ytringens indhold, hvor en indholdsneutral regulering begrænser ytringen baseret på tid, sted eller måden at ytre sig på⁷⁴.

For at vurdere, om en given statslig lov er i overensstemmelse med forfatningen, skal domstolene foretage en kontroltest af loven i lyset af den frihedsrettighed, som er i spil; her kan der anlægges en striks eller mindre striks fortolkning alt efter karakteren af loven, hvilket har indflydelse på, om loven består testen og vurderes forfatningsstridig eller ikke⁷⁵.

Ag-gag lovgivning er af kritikere hævdet at være i strid med ytringsfriheden, og flere kritikere har peget på, at reglerne beskytter landbrugsindustrien fra at få tilsmudset sit omdømme, og dermed beskytter erhvervsmæssige og økonomiske interesser snarere end interesser af menneskeretlig og dyrevelfærdsmæssig betydning⁷⁶. Den administrerende direktør i den amerikanske dyrerettighedsorganisation Animal Legal Defense Fund, Stephen Wells, har udtalt, at "*Ag-Gag laws are flagrant attempts*

---

⁷⁰ Der findes derimod føderal lovgivning, som regulerer slagtning af landbrugsdyr "Humane Methods of Slaughter Act" (7 U.S.C. § 1901 et seq.) samt dyrevelfærd under transporter "Twenty Eight Hour Law" (49 U.S.C § 80502 – Transportation of Animals)

⁷¹ Center for Food Safety. Ag-gag laws in the United States. <<https://www.centerforfoodsafety.org/issues/307/animal-factories/ag-gag-laws-in-the-us>>

⁷² Dette gælder ligeledes stater ifølge 14th Amendment

⁷³ *Gitlow v. New York*, 268 U.S. 625 (1925), pkt. 2 og *Silent Slaughter*, s. 146

⁷⁴ *Silent Slaughter*, s. 146

⁷⁵ Essman, Ellen and Hall, Peggy. "Ag-gag laws continue to crumble under legal scrutiny". *Ohio's Country Journal*. 12/02/2020. <<https://ocj.com/2020/02/ag-gag-laws-continue-to-crumble-under-legal-scrutiny/>>

⁷⁶ Topel, Avery. "Ag-gag in the Aftermath of Free Speech Claims: How Iowa Rewrote Its Unconstitutional Agricultural Protection Law. *Arizona State Law Journal*. <https://arizonastatelawjournal.org/2021/02/22/ag-gag-in-the-aftermath-of-free-speech-claims-how-iowa-rewrote-its-unconstitutional-agricultural-protection-law/#_ftn69>

*to hide animal cruelty from the American people, and they unfairly target activists trying to serve the public's interest*⁷⁷.

Dyrerettighedsorganisationer har undertiden rejst flere sager mod stater, som har implementeret ag-gag lovgivning, med påstanden om, at ag-gag love er i strid med den amerikanske forfatning. I det følgende gennemgås Animal Legal Defense Fund m.fl. sag mod staten Idaho's implementering af ag-gag lovgivning.

7.1.2 Animal Legal Defense Fund v. Wasden

Idaho's ag-gag lovgivning⁷⁸ kriminaliserede optagelser af landbrugsfaciliteter foretaget uden indhentelse af ejerens samtykke efter, at opsigtsvækkende skjulte optagelser fra en mejerigård spredte sig på internettet⁷⁹. Loven, som blev vurderet forfatningsstridig ved Idaho Federal District Court i 2015, blev anket til The Court of Appeals af Idaho. Appeldomstolen foretog herefter kontroltest af loven og fandt i overensstemmelse med Idaho Federal District Court, at Idaho's ag-gag lovgivning udgjorde et forfatningsstridigt indgreb i ytringsfriheden.

The Court of Appeals understregede, at loven var unødvendig, idet uberettigede indtrængninger på private ejendomme allerede var reguleret; The Court of Appeals anførte, at: *"Because there are "various other laws at [Idaho's] disposal that would allow it to achieve its stated interests while burdening little or no speech," the law is not narrowly tailored*⁸⁰. Domstolen nævnte specifikt injuriereglerne: *"To the extent the legislators expressed concern that fabricated recordings of animal abuse would invade privacy rights, the victims can turn to defamation actions for recourse*⁸¹.

Den regulering, som allerede stod staten til rådighed, ville desuden ikke udgøre et lige så stort indgreb i ytringsfriheden, hvorfor det reelle hensyn bag Idaho's ag-gag lovgivning betvivledes: *"If, as Idaho argues, its real concern is trespass, then Idaho already has a prohibition against trespass that does not implicate speech in any way*⁸². Slutteligt anfægtede domstolen selve grundtanken om at begrænse ytringsfriheden; *"The remedy for speech that is false is speech that is true' – and not, as Idaho would like, the suppression of that speech*⁸³.

8. Konklusion

Landbrugsdyr udgør en høj nytteværdi for samfundet, men er ud fra speciesismen af lav moralsk status, hvilket reflekteres i beskyttelsen af landbrugsdyr. Landbrugsdyrs velfærd er beskyttet i dyrevelfærdsloven, som fastsætter, at dyr skal behandles med omsorg og i overensstemmelse med deres naturlige behov. Artsspecifikke administrative forskrifter skal fortolkes i lyset af dyrevelfærdsloven, men reguleringen af bl.a. grise og minks forhold som landbrugsdyr findes på flere områder ikke at være overensstemmende med dyrevelfærdslovens minimumskrav.

---

⁷⁷ "Utah Ag-Gag Law Declared Unconstitutional". Animal Legal Defense Fund. 07/07/2017. <<https://aldf.org/article/utah-ag-gag-law-declared-unconstitutional/>>

⁷⁸ 'The Interference with Agricultural Production law' (Idaho Code § 18-7042)

⁷⁹ Silent Slaughter, s. 10

⁸⁰ Animal Legal Defense Fund v. Wasden, 878 F.3d 1184, 1190 (9th Cir. 2018), s. 14

⁸¹ Animal Legal Defense Fund v. Wasden, 878 F.3d 1184, 1190 (9th Cir. 2018), s. 39

⁸² Animal Legal Defense Fund v. Wasden, 878 F.3d 1184, 1190 (9th Cir. 2018), 22

⁸³ Animal Legal Defense Fund v. Wasden, 878 F.3d 1184, 1190 (9th Cir. 2018), s. 39

Fødevarestyrelsens dyrevelfærdsrapport viser desuden en høj grad af overtrædelser af dyrevelfærdsloven i landbrugsindustrien, og landbrugspraksis kontrolleres og håndhæves ikke tilstrækkeligt, ifølge EU's Generaldirektorat for Sundhed og Fødevarer og Dyrenes Beskyttelse. Den manglende kontrol kunne afspejle et ønske om ikke at ville gribe ind i landbruget; EMD har hertil anerkendt, at der kan være en statslig interesse i at beskytte erhverv af hensyn til samfundsmæssigheden, og ligeledes har flere amerikanske stater implementeret ytringsfrihedsbegrænsende lovgivning, som forbyder dokumentation af landbrugsfaciliteter, herunder dyrenes leveforhold. Denne ag-gag lovgivning er i flere stater dømt forfatningsstridig, men afspejler ikke desto mindre et politisk ønske om at beskytte landbruget fra dokumentation, som resulterer i negativ omtale.

Landbrugsfaciliteter er i almindelighed lukket for offentligheden af hensyn til den private ejendomsret og procedurer for overholdelse af smittebeskyttelse; dyrevelfærden i landbruget lider derfor af manglende transparens, og sammenholdt med kritikken af dyrevelfærden i landbruget motiverer dette journalister og dyreaktivistere til – på egen hånd – at dokumentere forholdene for landbrugsdyr og sætte gang i en offentlig debat om dyrevelfærd.

Indtrængninger i landbrugsfaciliteter under anvendelse af skjult kamera beskyttes af ytrings- og informationsfriheden, men udgør 'husfredskrænkelser' i straffeloven, som er en krænkelse af landbrugerens ret til privatliv; i dette rettighedssammenstød skal domstolene vurdere, om ytringsfriheden i den givne sag opfylder en 'væsentlig samfundsmæssig interesse', samt om dokumentationen er 'nødvendig'. Højesteret har udtalt, at dyrevelfærd og dyreetik er emner af væsentlig samfundsmæssig interesse, men retspraksis viser, at dette primært gælder kæledyr og pelsdyr og i mindre grad øvrige landbrugsdyr; dette reflekterer en speciesistisk tilgang til dyr, som hindrer dokumentationen af landbrugsdyr.

Under nødvendighedskriteriet er det afgørende, om problemstillingen kunne være belyst ad andre mindre indgribende veje, og hertil lægges vægt på, om behandlingen af dyrene tidligere har været anmeldt til politiet eller Fødevarestyrelsen; imidlertid er sådanne anmeldelser hindret af, at landbruget er 'lukket' for offentligheden, hvorfor anmeldelser netop kun kan ske ved at overtræde straffeloven. Desuden er formålet for dokumentaristerne i flere tilfælde ikke at dokumentere, hvad der er i strid med loven, men derimod hvad der faktisk er lovligt, idet offentligheden ikke kender til de forhold, landbrugsdyr lever under, grundet manglende transparens.

Journalister har i kraft af pressens udvidede ytringsfrihed endvidere adgang til at dokumentere forhold for landbrugsdyr, men generelt er adgangen til dokumentation begrænset for andre, herunder dyreaktivistere; imidlertid er ytringsfriheden dynamisk, og i takt med den stigende interesse for dyrevelfærd i landbruget, vil dokumentation af landbrugsfaciliteter sandsynligvis i stigende grad opfylde kravet om 'samfundsmæssig interesse' og 'nødvendighed' og dermed i højere grad vurderes berettiget.

9. Litteraturliste

Bøger:

- Baumbach, Trine: Medieret – frihed og ansvar. 1. Udg. Karnov Group Denmark A/S, 2017

Domme:

- TfK 2014.779 V
- U 2012.2328 H

- Dom af 9. december 2020 fra Retten i Nykøbing Falster, sag 1-1582/2020
- Case of Steel and Morris v. The United Kingdom, application no. 68416/01
- Gitlow v. New York, 268 U.S. 625 (1925)
- Animal Legal Defense Fund v. Wasden, 878 F.3d 1184, 1190 (9th Cir. 2018)

Love, bekendtgørelser, lovforslag, beslutningsforslag, betænkninger (indhentet hovedsageligt fra Folketinget, Retsinformation og Karnov) og øvrigt:

- Dyrevelfærdsloven – Lov om dyrevelfærd nr. 133 af 25/02/2020
- Straffeloven – Lovbekendtgørelse nr. 1650 af 17/11/2020
- Bekendtgørelse nr. 1742 af 30/11/2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af grise.
- Bekendtgørelse nr. 1749 af 30/11/2020 om dyrevelfærdsmæssige mindstekrav til hold af hunde.
- Rådets direktiv 98/58/EF af 20. juli 1998 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål
- Rådets direktiv 2008/120/EF af 18. december 2008 om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af svin
- Den europæiske konvention af 10. marts 1976 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål
- Lovforslag nr. L 180 om forslag til lov om dyrevelfærd, fremsat den 28. november 2019 af ministeren for fødevarer, fiskeri og ligestilling
- Beslutningsforslag nr. B 71 – 2018-19 (1. samling): Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod minkavl. Folketinget
- Justitsministeriet. ”Straffelovrådets betænkning om freds- og æreskrænkelser”. Betænkning nr. 1563. 2017
- Kan. Stat. § 47-1827 (c) (2021)
- ”Humane Methods of Slaughter Act” (7 U.S.C. § 1901 et seq.)
- ”Twenty Eight Hour Law” (49 U.S.C § 80502 – Transportation of Animals)
- “The Interference with Agricultural Production law” (Idaho Code § 18-7042)

Rapporter, herunder høringssvar:

- DG Sante. “Final Report of an audit carried out in Denmark from 09 October 2017 to 13 October 2017 in order to evaluate member state activities to prevent tail-biting and avoid routine tail-docking of pigs”. The European Commission
- FLF, Alm. del – Udvalget for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2010-11 - Bilag 224: Hold af svin i Danmark – En industriel produktion. Dyrenes Beskyttelse
- Miljø- og Fødevareministeriet – Fødevarestyrelsen. ”Dyrevelfærd i Danmark med resultater fra velfærdskontrollen i 2019”
- Landbrug & Fødevarer. ”Statistik 2019 – Grisekød”. Juni 2020
- Kahsay, Mahalia: Silent Slaughter: How freedom of speech and expression restrictions keep animal abuses hidden and stifle animal welfare activism in Europe and the United States. University of Michigan, USA. 2019
- Institut for Menneskerettigheder. ”Ytringsfrihed - Status for 2014-15”. 2015

Hjemmesider, herunder artikler:

- ”Mange lande forbyder minkavl”. Kristeligt Dagblad. 11/11/2020. <<https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/mange-lande-forbyder-minkavl>> (Tjekket 30/6/2021)
- ”Minister øger kontrol med dyrevelfærd efter ny rapport”. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. 21/12/2020. <<https://fvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/minister-oeger-kontrol-med-dyrevelfaerd-efter-ny-rapport/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Regan, Tom. “Animal Rights and Human Obligations”. Redigeret af Tom Regan og Peter Singer. 2. Udg. Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall. 1989. Hentet fra: <<https://web.archive.org/web/20120428171934/http://www.webster.edu/~corbetre/philosophy/animals/regan-text.html>> (Tjekket 30/6/2021)

- Ryder, Richard. "Speciesism Again: the original leaflet". 2010. Hentet fra: <<https://telecom-lobby.com/RNMnetwork/documents/1.%20Speciesism%20Again.pdf>>
- Schaffner E, Joan. "A Rabbit, is a rabbit, is a rabbit...Not under the Law". Global Journal of Animal Law GJAL. Volume 1/2013. Hentet fra: <<http://www.gjal.abo.fi/gjal-content/2013-01/article2/A%20Rabbit%20is%20a%20Rabbit.pdf>>
- "Utah Ag-Gag Law Declared Unconstitutional". Animal Legal Defense Fund. 07/07/2017. <<https://aldf.org/article/utah-ag-gag-law-declared-unconstitutional/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Lingel, Grant. "Justice – Animal Welfare and Animal Rights: Can They Co-Exist and How". Sentient Media. 28/04/2019. <<https://sentientmedia.org/animal-welfare/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Essman, Ellen and Hall, Peggy. "Ag-gag laws continue to crumble under legal scrutiny". Ohio's Country Journal. 12/02/2020. <<https://ocj.com/2020/02/ag-gag-laws-continue-to-crumble-under-legal-scrutiny/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Topel, Avery. "Ag-gag in the Aftermath of Free Speech Claims: How Iowa Rewrote Its Unconstitutional Agricultural Protection Law". Arizona State Law Journal. <https://arizonastatelawjournal.org/2021/02/22/ag-gag-in-the-aftermath-of-free-speech-claims-how-iowa-rewrote-its-unconstitutional-agricultural-protection-law/#_ftn69> (Tjekket 30/6/2021)
- Sowery, Katy. "'Sentient Beings' and 'Tradable Products: The Status of Animals under European Union Law by Katy Sowery". A-Law UK Centre for Animal Law. 7/01/2018. <<https://www.alaw.org.uk/2018/01/sentient-beings-and-tradable-products-exploring-the-status-of-animals-under-european-union-law-by-katy-sowery/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Landbrug & Fødevarer. "Forebyggelse". <<https://lf.dk/viden-om/landbrugsproduktion/dyresundhed/forebyggelse>> (Tjekket 30/6/2021)
- Animal Equality. "The Power of Undercover Investigations". <<https://animalequality.org/investigations/>> (Tjekket 30/6/2021)
- Mercy for Animals. "Undercover Investigations". <<https://mercyforanimals.org/investigations/>>
- Landbrug & Fødevarer. "Mink". Oktober 2020. <<https://lf.dk/viden-om/landbrugsproduktion/husdyr/mink>> (Tjekket 30/6/2021)
- Center for Food Safety. "Ag-gag laws in the United States". <<https://www.centerforfoodsafety.org/issues/307/animal-factories/ag-gag-laws-in-the-us>> (Tjekket 30/6/2021)